

خویندنه وه یهک بۆ وه لآمه که ی مهاباد قه ده راغی

له یانزه ی مانگی فبیرواری ده قنیکم بلاو کرده وه، دواتر مهاباد قه ده راغی وه لآمی ئه وه ده قه ی داو ته وه. ئه مه خویندنه وه ی ئه وه لآمه یه:

ره خنه وه رگرتن به شی دو هه می ره خنه گرتنه، گهر نا! ته رازو لاسهنگ ده بیته. له سروشتی مرۆفایه زیاتر گوت بۆ ده ست به سه ردا هینانه کان و مامه حه مه ییه کان بگریته، له وه ی ره خنه وه رگریته. ماسلو دا هینه ری په یژه ی پنیوستیه سه ر مه تاییه کانی مرۆفه. ئه م گوت شل کردنه به یه کیک له هه ره ههسته سه ر مه تاییه کانی مرۆف له قه لم ده دات. ئه م ههسته هیند

سه ر مه تاییه که نه بونی یان که می زیان له بناغه ی ستروکتوری مرۆف ده دات. مرۆف بۆ مانه وه ی له ژبانه ئه م ههسته ی لائاشکرایه و پنیوست ناکات بۆی بخوینیت، چونکه سویدیکی مانه وه یی هه یه. هه ر ئه م ههسته یه که مرۆفه کان کۆ یان جیا ده کاته وه. ده مان کات به کۆمه لیک که پر ومان به شتیک کۆمان بکاته وه، بۆ نمونه ئه وانیه ی پر وایان به مافی خوروی ژن هه یه، هه مویان به شان و بائی په کتر دا هه لده دن و ئه وانی پر وایان پی نیه خودی بی پر واییه که کۆیان ده کاته وه. ئه وانیه ی پر وایان با پارتیکی تاییه ت هه یه ده بن به ئه ندایه ئه وه پارتیه ی پارتیه کانی دی زۆر جار به دوژمن ده زانن. ئه م جوړه هه لسو کۆته بۆ منال شیاوه به لآم ده بیته له قوناغه جیا واز مانی گه ور مبوندا ئه وه گریانه بکرینه وه. بۆیه که رخنه له منالیک ده گریته، زۆر به ئاسانی ده لیت: نیتر خوشم ناوینیت!
مرۆفی گه وره پنیوسته ئه م گریانه ی سازدینیت، ده نا هه ر منالیک ده بیته له له شی گه ور مه کدا. جا له به ر ئه وه ی مرۆفه کان به زۆری ئه م گریانه یان بۆ ساز نه در او له منالیدا له کۆمه لگی ئیمه دا، ده بیته له سالانی گه ور مه ییدا مرۆف خوی به م کاره هه ستیت.

ئه مه یه که مرۆفی زیره ک جیا ده کاته وه. وه هه قی به سه ر ژماره ی کتبیه کانه وه نیه که ده بخوینینه وه. یان چه ند زاناین، چونکه سه ر چاوه ی ئه م ههسته وه کو باس م کرد سویدی مانه وه یی هه بووه بۆ مرۆف له سه ر مه تاوه. بۆیه ده کریته له دبه اتیه ک ببینریت یان له شار بیه ک، له که سیک گه نج یان پیر، له ژنیک، له پیاو یک. له به ر هه مان هۆ وه رگرتنی رخنه کاریکی ئاسان نیه. هه ر بۆیه ئه م مرۆفانه ی ره خنه وه رده رگرتن له چاوی به رامبه ردا شیرین ده بن و گه وره ده بن له چاواندا، چونکه ئه م مرۆفانه نه ک ته نه ا ده زانن به لکو داشتوانن ره خنه وه رگرتن وه به وه رگرتنی ره خنه که هه ست به بچوکی خویان ناکه ن به لکو به گه وره یی، وه هه ر گیز ترسی له ناو چونیان نیه. بۆیه ده لیم ده توانن، چونکه ئاشکرایه هه مو وشت مرۆف ده یز انیت له ناستی بیر کردنه وه دا له کردار دا نایکات.

هه ر ماسلو ده لیت: گه ر مرۆف ته نه ا که رهسته ی چه کوش بیت، ئه وا له گه ل هه موو شتیک وه کو بزمار ره فتار ده کات. قه ره راغی نه ک هه ر ره خنه که ی وه ر نه گرتوه به لکو وه کو بزماریش ره فتاری له گه ل کردوه. بۆیه له وه لآمه که ییدا ته پ و توژیکی دروست کردوه تا خوی له قه ره ی وه لآمه کان نه دات. بۆ جاریکی دی خویننه ری پی گه یله و وا ده زانیت به و ته پ و توژه چاوی گشت که س داده خات.

قه ره راغی له وه لآمه که ییدا له پشت دا کوکی دوو هاو ریکه یه وه بانگه شه ی ئه وه ده کات که حوکی مو ته لاق دراوه و چاوه ری نه کراوه هه تا ئه نجامی دیدار و چاوپیکه مو ته نه کان ده رده که ون وه ئیشه باشه کانی دی قه ره راغیمان له بیر نه چیت.

قه ره راغی نه ک هه ر حالی نه بووه له وه هه لئه زه قه ی که کردیه تی به رامبه ر به خوی به پله ی یه که م و به بزوتنه وه ی مافی ژن به پله ی دو هه م. به لکو دیسان ژن و خویننه ری پی گه یله و ده یه و ئه مانه باس نه کریته و چاوی لی پبوشریت. قه ره راغی خوی ریکه ی کرده وه بۆ ئه م باسانه به بی ده نگ بون له

بهرامبهر به زه عیغه کردنی خوی و ژنی کورددا. بهم کارهش خوی زیانیکی گهورهی به ئیشه چاکهکانی خوی گهیانند. نهگهر قهره داغی له زانستی ئه رگومینتی ده زانی، ئهوا گویی له خوینهر دهگرت که ئهوان زیاتر به داخن بو بچو ککر دنهوهی ئیشه چاکهکانی، ومک له خوی. دواى ئهوه که یهکهم ههنگاو هیند زهق و ههله بیت، چۆن چاوی لئ بپوشریت؟ نهگهر قهره داغی ئهوه رۆشنبیر و نوسهریه که باسی لئ دهکات، ئهوا دهبو گهر خوینهریش چاوی لئ بپوشیت خوی له خوی خوش نهبوایه.

خهییام دهلی: ترسم ههیه بۆم بیته ژمار رۆژی ژمار، ئهوزینه که بی یاروشهرابم رابرد. دیری یهکهمی ئهم شیعره خهیالی بردم بۆئهو ترسهی که زور جار بیرم لئ دهکردموه. منیش ترسم ههبوو رۆژی ژمار ئهوکتیبانهی با پای پیلان و بهبی مهسئولیهت دهردهکرین. نیستا بیته ژماردن و خاوهنهکانی بکهن به رۆشنبیر و دواتر نوسهر. یان ئهوه وشانهی که له قنوی هیچ عهتاریکدا مرؤف بوی نادۆزریتهوه.

بۆ قهره داغی خوی و ههر دوو هاوړیکه: خوینهری کورد هیندهش نهزان نیه که داواى پیر فیکتی بکات، وه چهندهها ههله قبول کراوه چونکه دهر انریت که مرؤف ههمیشه له پینشکهوتن دایه و ههله کردنیش مرؤبیه.

Patricia klein Frithiof، کهسێکه گهر له سوید باسی فیمینیزی بکریت یان سایکۆلۆژی ژن ئهوا ناوی ئهوه دهرپریت. نهک تهنها وهکو باس کردن بهلکو وهکو بیر که ره مهیهکی ئهوه بواره. تهمنه لئ شهستهکاندایهوه بهر یوبهری ئینستیتوتی سایکۆلۆژی ژن بوو له ستۆکهۆلم. ئهم خانمه ههم پسیکۆلۆگ و ههم پسیکۆتیراپنفته و نیستا یهکێکه له ههره ناودارترین ژن له سوید و ئهوروپادا. کهسێکه ناوی لهگهڵ Julia Kristeva ی فهره نسیدا دیت کهله ههمان بواردافهیلهسوف و تیراپنفته. ئهم مرؤفه گهوریه که باسی لئ دهکهم ههتا نیستا تاچه کتیبینیکی دهر کردوه.

ئیره دا ناتوانم خهیالم بیدهنگ بکهم، کاتیک کتیبهکانی قهره داغی یهک له سهر یهک دهردهچن بی ئهوهی ژماره ی سهرچاوهکانی له چهند دانهیهک، یان تهنها یهک دانه تیبهر بکات. من بهش به حالئ خۆم کتیبیک سهرچاوهکانی له چهند لاپه رهیهک تینه په ریت، ئاماده نیم بیخوینمهوه، رۆمان و شیعری لئ دهرچیت. له جیهانی رۆشنبیراندا شتهکان هیند ئاشکران که کهس له خویهوه کتیب نانو سیئت و بلایت من رۆشنبیرم و له وینهم نیه. چونکه دهر انریت له فهزای ئهکادیمیدا کهسێک پینش لهوه ههبوو. ئهم داهینهری ئهم بیره نیه. که سهدی سه د دلتیا بوو لهوهی که بیره که تازمه ئهوا دکتورای لهسهر وهر دهگریت. جا نهگهر رۆشنبیری کورد بدهین لهم بیژنه ئهوا زۆر بهیان له بیژنه کهدا نامینمهوه دهکونه خوارمهوه. یهکیکش لهوانه قهره داغی ده بیئت. گهر نا؟ قهره داغی خاوهنی 23 کتیبه، کتیبه شیعرییهکانی لئ دهرکه بیت که پۆبوستیان به سهرچاوه نیه، ئهوانی دی له ماوهی ئهم سالانهدا نوسراون که قهره داغی له سوید بووه له ماوهی 13 بۆ 15 سال تینا په ریت. ئایا ژماره ی سهرچاوهکانی ئهوه هه موو کتیبه چهنده؟؟؟ کهس ههیه ئهم هاوکیشهیه شی بکاتهوه؟ لهم زۆر بویره تیبیگات؟ گهر ئهم کتیبانه چۆن تیبه کهیان، کفالی تیبه که یمن بخوینریتهوه و چاک بن، ئهوا بۆ قهره داغی ههتا نیستا له بزوتنهوهی فیمینیسیتی سویدا کهس باسی ناکات. خو نهگهر من ههله بم، ئهوا دوور نیه کورد به بۆنه ی قهره داغیهوه و لاتیش وهرگریت، چونکه له هیچ شوینیکی سهر ئهم زهوییهدا کهسێک نیه بهو ماوه کهمه هیند کتیبی نوسیبیت. بهتایبهتی له بواری پرسى ژندا.

قهره داغی له وه لامدا دهلیت من دیدار و چاوپیکهوتنم لئ تیکه ل بوه. سه پر یکی ههنبانه بۆرینه ی ماموستا ههژار بکات، پیناسه ی دیدار و چاوپیکهوتنی له کوئ هینا؟ بۆ مهسهله ی چاوپیکهوتنی رۆژنامه وانیش، ئهوا، نان بو نانهوا و گوشت بۆ قهساب. کهسێک له رۆژنامهوانی نهزانیت خوی تیهل نهفور تینیت باشتره. یان وهکو دهرکردو به راست خه مخوری پرسى ژنیت، ئهوا کتیب زۆر زه به نهیه له کتیبخانهکان، با زانستیانه بکرایه. گهر نا! ده بیئت رخنه قبول بکریت.

له دواژماره‌ی رۆژنامه‌ی "ئه‌مرو" دا، قهره‌داغی چاوپنیکه‌وتنی له‌گه‌ل کراوه له‌لایهن که‌سیکی نئیرینه‌وه، له‌ویدا چهند جار وشه‌ی دیدار و چاوپنیکه‌وتن به‌هه‌له‌به‌کار هاتوه بئ ئه‌وه‌ی قهره‌داغی بۆی راست بکاته‌وه. له‌کاتیکدا له‌ دوا‌ی نوسینه‌که‌ی من بلاویۆته‌وه. ئهم جۆره کرداره سه‌رسامم ناکات چونکه سایکۆلۆژی پشت ئهم جۆره کرداره ده‌بینم که: یه‌که‌م سه‌رقالیی قهره‌داغیه بۆ ده‌برینی شانازبیه‌که‌ی بۆ پۆستیک له‌ حکومه‌تی ئیستای کوردستاندا. دووهم هه‌تا ئیستا له‌و شیوه بیرکردنه‌وه‌یه‌ی خۆی حالی نه‌بوه، که چۆن له‌ به‌رده‌م پیاو‌دا بیده‌نگ ده‌بیت و هه‌له‌ی بۆ راست ناکاته‌وه. جا چ خاوه‌ن ده‌سه‌لاته‌کان بن، چ رۆژنامه‌وان. نمونه‌یه‌کی دی بۆ ئهم شیوه بیرکردنه‌وه‌یه، له‌ وه‌لامدا که باس له‌ دوو هاوڕیکه‌ی ده‌کات، یه‌که‌میان به‌ خۆینه‌ر ده‌ناسینیت، که پتویست ناکات، چونکه ناوبراو ناسراوه که داکۆکی له‌ مافی ژن ده‌کات به‌لام هاوڕیی دووهمی باس ناکات چ کاریه. ته‌نها ناوه‌که‌ی پی به‌س بوه که نئیرینه‌یه! وه‌کو ئه‌وه‌ی ته‌نها خودی پیاو بون به‌س بیت بۆ ئه‌وه‌ی مامه‌ حه‌مه‌یی کردنه‌که‌ی "ره‌هاو نا ئه‌قلانی نه‌بیت".

له‌وه‌لامدا قهره‌داغی ده‌لێت: گوايه ناکریت داوا‌ی شتیک بکه‌ین که له‌ ولاتیکی پیشکه‌وتوی وه‌کو سویددا ناکریت. ناکریت ریفرا‌ندۆم بکه‌ین بۆ ئه‌وه‌ی کێ پیشه‌وا بیت یان نا. باس له‌ زۆرشتی دی ناکات که قهره‌داغی په‌ی پێ نه‌بردوه‌و چاوی خۆی لێ داده‌خات. له‌ سوید، که‌سیک کۆرسیکی خۆینه‌د به‌هه‌له‌ داوان ناچیت وه‌ریگێرته‌ کوردی و به‌ گران به‌خۆینه‌ری کوردی بفرۆشیته‌وه، بئ ئه‌وه‌ی سه‌رچاوه‌کانی بنوسیت! له‌ سوید، که‌سیک به‌ته‌مابیت بیت به‌ وه‌زیری مافی ژن، بئ ده‌نگ نابیت له‌ به‌رامبه‌ر به‌ زه‌عیفه‌کردنی خۆی و ژندا. له‌ سوید که‌سیک ته‌نها یه‌ک کۆرسی زانکۆی خۆینه‌دیت ئه‌رگومینت کردن ده‌زانی وه‌ لانی که‌م هه‌ول ده‌دات به‌کاری به‌هینیت. گه‌ر قهره‌داغی ئهم هونه‌ره‌ی بزانییا:

یه‌که‌م: ئه‌و ته‌پ وتۆزه‌ی به‌ نوسین دروستن نه‌ ده‌کرد، هه‌تا خۆی له‌ خاله‌ گه‌وره‌کان دوربخاته‌وه. من باسی ژنی که‌ی کورد بکه‌م له‌گه‌ل خۆیان باسی ده‌که‌م نه‌ک له‌گه‌ل قهره‌داغی، جارێ به‌رگری له‌ خۆی بکات نه‌ک له‌ ژنانی دی. به‌لێ فیمینیسیتی کوردی هه‌تا ئیستا ناویکی زل و دنییه‌کی ویرانه. به‌لگه‌ش وه‌کو ته‌پ و تۆزی نوسینه‌که‌ی قهره‌داغی زۆرن.

دووهم: پرسیار ده‌کات، من چ میتۆدیکم به‌کار هیناوه؟ قهره‌داغی ده‌ریده‌خات که میتۆده‌که‌ی نه‌بینیوه‌و پێی نامۆیه. ئه‌مه‌ش جیگای داخه‌ بۆ وه‌زیری داها‌توی پرسی ژن له‌ کوردستانی یه‌که‌رتودا. من له‌ زانکۆ فیری ره‌خنه‌ بوم و به‌وه‌ گۆش ده‌کرین که ره‌خنه‌ گرتن خاتره‌وختری تیدا نیه. به‌لام به‌ شیوه‌یه‌کی جوان ده‌خړته‌ به‌رده‌م، بیگومان ئه‌مه‌ش زۆر جیاوازه له‌ ره‌خنه‌ی ئیستای رۆشنبیرانی کورد. سه‌یر نیه که قهره‌داغی نه‌بینیوه، گه‌ر بیزانییا به‌کاری ده‌هینا له‌ وه‌لامه‌که‌یدا.

سه‌یه‌م: زیاتر به‌ ناو‌نیشنی نوسینه‌که‌ی منه‌وه‌ نوساوه‌و به‌ شیوه‌ی هیرش جوابی داوته‌وه، چونکه نه‌یتوانیوه نوسینه‌که‌ به‌ ره‌خنه‌ ببینیت.. تیا‌یدا هه‌له‌یه‌کی کردوه که هه‌له‌یه‌کی زه‌قه له‌ هونه‌ری ئه‌رگومینت کردندا، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه که هیرشی شه‌خسی بکریت. له‌ویدا پێی سه‌یره که که‌سیک خاوه‌نی لیکدانه‌وه‌ی خۆیه‌تی! زۆر سادانه ده‌پرسیت له‌ کوپوه لیکدانه‌وه‌ی خۆم هیناوه.

George Kelly ناوداری سایکۆلۆژی که‌سایه‌تیه، باس له‌وه‌ ده‌کات که مرۆف له‌ ریگای هزرو لیکدانه‌وه‌ی خۆی سه‌یری ده‌وروبه‌ری ده‌کات وه‌کو چاویلکه‌ خۆی و ده‌وروبه‌ری پێ ده‌بینیت. وه‌ هه‌ر له‌ ریگای ئهم بیننه‌وه‌ بوونی خۆی دروست ده‌کات. گه‌ر شتیک روبات مرۆف له‌ هزرو لیکدانه‌وه‌ی خۆیدا نه‌ی‌دۆزیته‌وه ئه‌وا توشی ترس و بیتاقه‌تی ده‌بیت، چونکه روداوه‌که نانا‌سیته‌وه له‌ بازنه‌کانی بیرکردنه‌وه‌ی خۆیدا. له‌ بازنه‌ی بیرکردنه‌وه‌ی قهره‌داغیدا ئه‌و هزرو لیکدانه‌وه‌یه نیه بۆیه پێی سه‌یره‌و هاوکات بیتاقه‌ت بوه‌و به‌ هیرش وه‌لامی داوته‌وه.

چوارم: نهخیر من پیم وانیه به چونی قهرداغی بۆ لای سهرکردهیک دهبیت به پیشهوا. به پیچهوانهوه شانسهکان ئیستا زۆر بچوک بونهوه بۆ ئهوهی قهرداغی ببیت به پیشهواى پرسى ژن. گهر پۆستهکەش وەرگیرا، ئهوا دهچینه ریزی ئهوه وهریرانهی له ئهوروپا دهستیان له یارمهتی سۆشیال پان دهکردهوه له چیشتهخانهکانداخراپترین ئیشیان دهکرد یان زۆر زۆر پینزایان دهکردهوه (مههستم به هیچ شیوهیهک کهمکردهوهی هیچ ئیشیک نیه بهلام خهڵکه ئاساکه ئیشی باشتتر دهووزینهوه له زۆر کاتدا). ئیستا لهوئ سمپلیان فش ئهکهنهوه بهسهر ژن و دایکی شههیدهکاندا. ئهگهر ئهوان زۆربهیان به خهوش زانکویهکی ئهوروپیان نهیبیوه، هیچ نهبیت قهرداغی چهند کورسیکی له زانکو خویندوهو کتیبی زۆریشی بۆ وەرگیراوین.

پینجهم: ئهم بهکارهینانی رهنگی سورو زهردو شینه، تهنهاتهپ و توزهکهی پی زیاد بوه قوتابخانهی سهرهتایم بیر دهخاتهوه که دارا دوو دار ببینیت و دارهکانی به رهنگ بۆ جیا بکرتیهوه. باشتتر وایه لهسهر ناوهڕۆکی بابته برۆیت. کاتی ئهوه هاتوه گهر شتیک فیربوین لیره، بهکاری بهینین و هاوکات بیگوژینهوه بۆ کوردستانی باشورو دواتر (خوایاربی) کوردستانی گهوره. چون کورد هیچی له گهلانی دونیا کهمتر نیه تا له زانست فیرنهبیت و لئی نهگات، بهلکو به پیچهوانهوه.

نهرم و نیانیهک ههیه له ژندا، گهر ژنی کورد زیرهک بیت خوی پی دهباته ئاستیکی دی له خهباتدا. له جیاتی ئهوهی قهرداغی، به ههلهشه ئهوه ههموو خوینهره له خوی بتهنینهوه. دهیتوانی گهر ههلهشی کرد، به پلهی یهکهم دان به ههلهکانیدا بهینیت و به دلای گهروهوه گوئ له رمخنه بهجیکان بگریته و بهراستی لهوه تییگات بۆ رمخنهی لیدهگریته. له بری رۆح گهورهیی و تهپ وتوز دروست کردن. لیکدانهوهی خۆبی ههبیت و له پشت هاوریکانیهوه قسه نهکات. جا له بری ئهم ههلا ههلایه، داوای لیبوردن له ئیشهکانت و خوینهرهکانت بکه. من بهش به حالی خۆم هیچ کیشهم نیه لهگهل ئهوهی کئ وه چ ناویک پۆستی وهریری مافی ژن وهردهگریته، بهلام زۆر کاتی ئهوه هاتوه که سهنگی مهحهک بۆ بریاردان تهنه ژن بوون بهس نهبیت. بهلکو ئهوه ژنه چی پنیه؟

28.02.2005

Frishta Kewe
Lund University
Department of Psychology

References

1. Maslow A. 1987, Motivation and personality. Addison-Wesley. New York. 3. Ed.
2. Patricia Klein Frithiof, Gunilla Fredelius & Ingrid Ursing. 1994, kvinnoidentitet. Natur och kultur. Stockholm.
3. Kelly George. 1991, The psychology of personal constructs. A theory of personality. Rutledge. London.